

Η

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΡΙΘΜ. 11. — 'Ιούλιος 1842. — ΤΟΜ. Α'.

ΚΑΛΑΙ ΤΕΧΝΑΙ.

ΓΑΥΠΤΙΚΗ Ἐρθρ. β'.

Τὰ σχήματα κατεσκευάζοντο ἢ ὀλέκληρα, ὡς τε νὰ γίνωνται πανταχόθεν περιφανῆ, ἢ ἐσκαλίζοντο ἐπὶ τινος ἐπιπέδου ἐπιφανείας, μᾶλλον ἢ ἥττον αὐτῆς ἐξέχοντα. Τὰ πρῶτα ἐκαλοῦντο Ἄγαλματα, τὰ δεύτερα, Πρόστυπα, Ἐκτυπα, Ἀνάγλυφα κτλ. Τὰ δὲ γλυφόμενα ἐντὸς τῆς ἐπιφανείας, ἐκαλοῦντο Διάγλυφα.

Τὰ ἀγάλματα διηροῦντο εἰς διαφόρους κλάσεις, καὶ εἶχον διάφορα ὀνόματα, κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν θέσιν. Τὰ μεγαλήτερα ἐκαλοῦντο κολοσσοί, καὶ ὑπερεῖχον πάντοτε τὸ ἀνθρώπινον μῆκος· μετὰ ταῦτα δ' ἦσαν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, ἦτοι μεταξὺ τῶν ἕξ καὶ ὀκτῶ ποδῶν· εἶτα τὰ λεγόμενα εἰκονικὰ ἢ ἰσομέτρητα, ὅσα δηλαδὴ ὠμοίαζον τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τελευταῖον τὰ μικρότερα τούτων Ρωμαῖστ. καλούμενα Sigilla· Κατὰ δὲ τὴν ἐνδυμασίαν, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν τὰ Ἑλληνικῶς ἐνδεδυμένα palliatæ· τὰ δὲ Ρωμαϊκῶς, togatæ, τὰ στρατιωτικῶς, paludatæ, chlamydatæ κτλ. τὰ δὲ κεκαλυμμένα velatæ· Ὡς πρὸς τὴν θέσιν δὲ ὑπῆρχε μεγαλητέρα ποικιλία, διότι τὰ σχήματα ἢ ἴσταντο, ἢ ἐκάθηντο, ἢ ἐκλινον πρὸς τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο μέρος, ἢ ἐκειντο κατ' ἄλλας θέσεις· Ὑπῆρχε δ' ἀκόμη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀπλῶν ἀγαλμάτων, καὶ τῶν συνθέ-

των, ἤτοι τῶν ἐκ πολλῶν σχημάτων συγκειμένων. Τὰ μέρη ἐνθά σννεπλέκοντο τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἄλλου ἐκαλοῦντο **σὺμπλέγματα**.

Αἱ λεγόμεναι **προτομαὶ** ἐγίνοντο συχνότατα παρὰ τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν, ὡς καὶ τὰ ἀγάλματα, ἀλλὰ διέφερον κατὰ τὴν κατασκευὴν, διότι αἱ μὲν αὐτῶν παρίστανον μόνον τὴν κεφαλὴν, ἄλλαι δ' ἐμπεριεῖχον καὶ τοὺς ὤμους, καὶ ἄλλαι καὶ τὸ στήθος μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ. Ἐκείντο δὲ εἰς τιμὴν τῶν Θεῶν, τῶν ἡρώων, τῶν φιλοσόφων, καὶ ἄλλων τοιούτων ὑποκειμένων, εἰς δημοσίους τόπους, ὡς τὰ θέατρα, τὰ πρυτανεῖα, τὰ γυμνάσια, τὰς στοὰς, τὰς βιβλιοθήκας, καὶ τὰ τοιαῦτα. Μετεχειρίζοντο δὲ τὰς προτομὰς κυρίως μετὰ τὸν θάνατον τινός. Οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην οἱ Πατρίκιοι ἐσυνείθιζον νὰ θέτῳσιν εἰς τοὺς θαλάμους των τὰς προτομὰς τῶν προγόνων των. Καθὼς δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα, καὶ αἱ προτομαὶ ἦσαν διαφόρου μεγέθους· ἐπὶ δὲ τῆς βάσεως αὐτῶν ἐχαράσσοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ χαρακτήρ ἢ αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν παρισταμένων ὑποκειμένων.—Τὰς προτομὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν *imagines* καὶ ἐνίοτε *thoraces* (Θώρακες).

Ἵπῆρχεν ἰδιαίτερον εἶδος ἀγάλματος ἢ προτομῆς, καλούμενον Ἑρμῆς. Συνέκειτο δὲ ἐκ κεφαλῆς μόνον ἢ ἐκ κεφαλῆς καὶ στήθους μέχρι τῆς κοιλίας, καὶ ἐπεστηρίζετο ἐπὶ τετραγώνου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στήλης. Ἐκλήθη δὲ οὕτω ἐκ τοῦ Θεοῦ Ἑρμοῦ, ὅς τις παρίστανετο διὰ τοῦ τοιούτου ἀγάλματος, ἂν καὶ οὐχὶ πάντοτε, εἴτε, πιθανώτερον, ἐκ τῆς λέξεως Ἑρμᾶ, ἢ περ σημαίνει τὴν τετράγωνον στήλην, ἐφ' ἧς ἐπεστηρίζετο ἡ εἰκὼν. Ὁ Σουΐδας ἐξηγεῖ τὴν φράσιν Ἑρμαῖος λίθος, διὰ τῆς λέξεως τετράγωνος. Τὴν παράστασιν δὲ ταύτην ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τῶν Πελασγῶν, οἵτινες κατ' ἀρχὰς παρίστων δι' αὐτῆς ἀπλὴν κεφαλὴν ἄνευ γενείων. Ἐκείντο δὲ τὰ ἀγάλματα ταῦτα εἰς τὰς ὁδοὺς, τοὺς κήπους, καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησι, καὶ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τῶν οἴκων. Αἱ αὐτῶν δὲ παρίσταντο καὶ οἱ ἄνθρωποι

γενικῶς ὁμῶς ἐγίνοντο διὰ τοὺς θεοὺς τῶν κήπων καὶ τῶν ἀγρῶν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ σημειόνωσι τὰ ὅρια τῆς γῆς. διὸ καὶ ἐκαλοῦντο *termini*. Ἐνίοτε δ' ἐχαράσσοντο ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαί, αἱ πλειότεραι ὁμῶς ἐκ τῶν διασωθεισῶν δὲν εἶναι γνήσiai ἄλλοτε δὲ παρίσταντο καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν εἰς οὓς ἀναφέροντο θεῶν. Σπανίως δ' εἶχον καὶ ἐνδυμασίαν. Ἡ κεφαλὴ δὲ καὶ ἡ βάσις αὐτῶν δὲν ἦσαν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης.—Πολλάκις συνηνόνοντο καὶ δύο κεφαλαὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς στήλης, ἐξ οὗ ἐδίδετο σύνθετον ὄνομα εἰς τὴν προτομὴν, ὡς Ἑρμαθηνη, ἤτοι Ἑρμῆς καὶ Ἀθηνᾶ ὁμοῦ. Ἑρμηρακλης, ἤτοι Ἑρμῆς καὶ Ἡρακλῆς Ἑρμοπάν, Ἑρμῆς καὶ Πάν. Τὸ σύνθετον ὄνομα ἐδίδετο ἀκόμη καὶ ὅτε ἡ φέρουσα κοινῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ βάσις εἶχεν ἀπλῶς τὴν κεφαλὴν ἄλλου τινὸς θεοῦ.

Οἱ παλαιοὶ τεχνῖται κατεσκευάζον ἄπειρον πλῆθος ἀναγλύφων. Ταῦτα δὲ γενικῶς ἐπεῖχον τὸν μεταξὺ γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς τόπον, διότι παριστάνοντο, ὡς προεῖρηται, ἐπὶ ἐπιφανείας, καὶ κατεσκευάζοντο διὰ τοῦ γλυφείου. Συνήθως ὁ ἐγίνοντο ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ.—Τὰ διὰ τῶν ἀναγλύφων παριστανόμενα ἀντικείμενα ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς μυθολογίας, τῆς ἱστορίας, καὶ ἄλλων τινῶν πηγῶν, κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ τεχνίτου. Ἐγλύφοντο δὲ ἄλλοτε μὲν ἐπὶ ἰδιαιτέρων πινάκων, καὶ ἄλλοτε ἐπὶ ἀσπίδων, περικεφαλαίων, τριπόδων, βωμῶν, ποτηρίων, ἐργαλείων, στάμνων, τάφων, λύχνων, καὶ γενικῶς ἐπὶ μεγάλων οἰκοδομημάτων, καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὐτῶν μέρος.

Παρεκτός τῶν ἀναγλύφων ἦτον εἰς μεγάλην χρῆσιν ἀκόμη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τεχνίταις καὶ τὸ μετὰ ταῦτα κληθὲν Μουσεῖον (*mosaïque*) ἐκ τοῦ μουσα, διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ χάριν καὶ κομψότητα. Συνέκειτο δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφορετικῶν κατὰ τὸ χρῶμα τμημάτων μαρμάρου, ὑέλου, ἀργίλλου κτλ. ἢ ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ μαργαριτῶν ἅτινα τεχνικῶς ἀπετέλουν διάφορα σχήματα καὶ δι' αὐτῶν ἐκοσμοῦντο τὰ ἑδάφη καὶ οἱ τοῖχοι. Κα.

τὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐγίνοντο καὶ ἰδιαίτεροι πίνακες πρὸς καλλωπιτμόν. — Τὰ τμήματα δὲ ταῦτα ἦσαν τοσοῦτον μικρὰ, ὥστε πολλάκις ἑκατὸν πεντήκοντα εὐρίσκοντο ἐντὸς ἐνὸς τετραγωνικοῦ δακτύλου. Ἡ τέχνη αὕτη ἦτο κοινοτάτη ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου. Εἰς δὲ τὸ παρά τοῦ Ἀρχιμήδους κατασκευασθὲν περίφημον πλοῖον δια τὸν βασιλέα Ἰέρωνα παριστάνετο διὰ μουσείων (ἐν ἀβακίσκοις) ὁλος ὁ μῦθος τῆς Ἰλιάδος. Ἐκαλεῖτο δὲ τοῦτο διὰ Μουσείου ζωγραφία, καθὼς ἀκόμη καὶ ψηφολογία, καὶ ψήφωσις, καὶ ψηφοθέτημα ἐκ τοῦ ψῆφος (λιθάριον), ἐξ οὗ καὶ ἡ συνήθεια ἐπὶ τῆς ὁμοίας χρήσεως ἔκαμε τὸ ψηφίδιον.

Εἰς πολλὰ τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων ἀγαλματοποιῶν εὐρίσκονται ἐπιγραφαί, ἢ παριστάνουσαι τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου, ἢ ἐξηγοῦσαι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὸ ἀγαλμα τοῦ Φαρνεσίου Ἡρακλέους π. χ. εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφή ΓΛΥΚΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. εἰς δὲ τὴν τοῦ Βοργέσου ἀθλητοῦ (*), ἡ ΑΓΑΣΙΑΣ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ἘΦΕΣΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ὁμῶς δὲν εἶναι πάντοτε γνήσιαι, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι μεταγενέστεραι, ὡς εἰκάζεται καὶ διὰ τὴν πρώτην ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν.

Μετὰ τὴν συντομωτάτην ταύτην περὶ τῆς Γλυπτικῆς ἐν γένει ἐκθεσιν, πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ἤδη ὀλίγα τινα καὶ περὶ τῆς προόδου αὐτῆς καὶ τῶν διασωζομένων λειψάνων τῆς.

Μ' ὅλον ὅτι ὡς προσημειώσαμεν (Σελ. 311) οὐδεμίαν ἀκριβῆ γνῶσιν ἔχομεν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς τέχνης ταύτης, εἶναι μ' ὅλον τοῦτο βέβαιον ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον αὐτὴν ἐκ παλαιοτάτων χρόνων, καὶ διὰ τοῦτο τινὲς τῶν συγγραφέων ἀποδίδουσι τὴν ἐφεύρεσιν τῆς εἰς αὐτούς. Οἱ Αἰγύπτιοι ὁμῶς ἐπετύγγανον μόνον ὡς πρὸς τὸ μηχανικὸν μέρος τῆς γλυπτικῆς. Οἱ ἰδιαίτεροι ἐξ ἐναντίας αὐτῶν τρόποι, ὁ μελαγχολικὸς χαρακτήρ των, καὶ πρὸ πάντων ἡ φύσις τῆς θρησκείας των καὶ ἡ εἰς τὰ πάτρια προσήλωσις των δὲν συνέτεινον διόλου εἰς πρόοδον καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς τέ-

[*] Οἶα Φιλολογ. Ἀριθμ. ΙΒ'

χνης. Εἰς τὰ ἔργα τῶν ὑπάρχει μοιροτονία καὶ ἰσχνότης, καὶ ἐλλείπει ὅλως οἰόλου ἢ φυτικῆ ποικιλία καὶ χάρις.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ζωολατρείαν, ἀγάλματα ζῶων μόνον ἐγίνοντο συχνότερον καὶ μετὰ πλειοτέρας ἐπιτυχίας, ἐν αἷς τὸ τοῦ Μέμνωνος ἦτο τὸ περιφημότερον. — Διὰ τὰ κολοσσαϊκὰ σχήματα μετεχειρίζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν γρανάτην, διὰ τὰ μικρότερα τὸν βαζάλτην ἢ βασανίτην λεγόμενον λίθον. Μετεχειρίζοντο δὲ καὶ ἄλλα μαλακώτερα ἢ σκληρότερα εἶδη λίθων. Ξύλινα ἀγάλματα ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν. Τὰ μέταλλα δὲ φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν τοσοῦτον ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς, καὶ μόλις εὑρέθησαν μικρότατα σχήματα ἐκ μίγματος ὁμοίου τοῦ παρὰ τοῖς νεωτέροις ὀρειχάλκου. Εἰς τοὺς τάφους δ' εὑρίσκονται πάμπολλα μικρὰ εἰδῶλια ἐκ πορκελάνης (φαρφουρίου) καὶ ἐψημένου πηλοῦ.

Εἰς τὴν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις Ἱστορίαν τῆς Γλυπτικῆς, ὑφείλομεν νὰ κάμωμεν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου ὕφους. Τὸ πρῶτον φαίνεται εἰς τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα, τὰ πρὸ τῆς καταστήσεως τῆς Αἴγυπτος ὑπὸ τοῦ Καμβύσου, 525 πρ. Χριστ. Τὸ δὲ νεώτερον ἀνήκει εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν, ὅτε δηλαδὴ οἱ Πέρσαι καὶ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον. Διὸ καὶ ὑπῆρχε διαφορὰ εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν, ἅτινα καὶ διηροῦντο εἰς ἀρχαιο—Αἰγύπτια, εἰς Περσικο—Αἰγύπτια, εἰς Ἑλληνικο—Αἰγύπτια, καὶ Ῥωμαῖκο—Αἰγύπτια. Ἡ μοιροτονία καὶ ἰσχνότης εἶναι μνηγαλήτεροι εἰς τὸ ἀρχαῖον ὕφος. Εὑρέθησαν δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλα τῆς Γλυπτικῆς ἔργα, κατὰ τὸν Αἰγύπτιον τρόπον, ἅτινα ὅμως δὲν εἶναι τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλ' ἔγιναν ὑπὸ μεταγενεστέρων Ἑλλήνων εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ἡ πρὸ τοῦ Καμβύσου ἐποχὴ θεωρεῖται παρὰ τινῶν ὡς ἡ μόνη ἐποχὴ τῆς πραγματικῆς Γλυπτικῆς τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης σώζονται πάμπολλα λείψανα, τὰ μὲν διατηρούμενα εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν θῆσιν, τὰ δὲ, εἰς Εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα. Τὰ λείψανα δὲ ταῦτα δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις, ἢτοι α. εἰς Κολοσσαϊκὰ σχήματα, β. εἰς ἰσομεγέθη τοῦ ἀνθρώπου σχήματα, καὶ γ. εἰς ἱερογλυφικά καὶ ἱστορικά ἀνάγλυφα. Τὰ Κολοσσαϊκὰ λείψανα εἶναι ἄπειρα· καὶ τινὰ μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι σχήματα ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ ζῶων, καὶ πρὸ πάντων Σφίγγων. Τὰ ὕψη αὐτῶν ἐκτείνονται ἀπὸ εἰκοσι

μέχρις ἑβδομήκοντα ποδῶν. Εἰς τὰς περιφήμους Θήβας εὐρίσκονται διάφορα κολοσσαϊκά ἀγάλματα. Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μεδινάτ-Λ'βού ὑπάρχουσι δεκάεπτά κολοσσοί, ἐξ ὧν δύο, σωζόμενοι ὄρδι-οι, καλεῦνται κοινῶς Σάμι καὶ Δάμι, καὶ ὁ εἷς, ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐπιγραφῶν, φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ περίφημον ἀγαλμα τοῦ Μέμνονος. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὑπάρχει καὶ συστοιχία ἕως διακοσίων κολοσσαϊκῶν Σφιγγῶν. Τὸ ἀπὸ τοῦ Καρνάχ μέχρι τοῦ Λουξὸρ, 1026 ὄργυιῶν διάστημα, εἶναι πλήρες τοιούτων Σφιγγῶν. Εἰς τὰ εἱρεῖπια τοῦ Μεμνονείου διαμένει τεθλασμένον ἀγαλμᾶ τι μετὰ ἱερογλυφικῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν συμπεραίνεται ὅτι εἶναι ἀγαλμα τοῦ Ὀσμανδύου ἢ Σεσώστριος. Ἐκ τῶν σχημάτων ἅτινα ἔχουσι τὸ μέγεθος τοῦ ἀνθρώπου διασώζονται πάμπολλα εἰς διάφορους χώρας, καὶ οὐ μικρὸς αὐτῶν ἀριθμὸς εἰς τὰ κοιμητήρια ἢ τὰς κατακόμβας τῶν βασιλέων. Καὶ ἀπειροὶ δὲ ἀναγλυφαὶ εὐρίσκονται εἰς διάφορα μέρη, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁμως ἐλλεῖπει ἡ ἀπαιτουμένη συμμετρία.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀρχαίων ἔθνῶν τῶν νοτίων καὶ ἀνατολικῶν χωρῶν, ἡ Γλυπτικὴ δὲν ἔλαβε τοσαύτην πρόοδον, καὶ μᾶλλον ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ ἐκ τῶν διασωζομένων μνημείων τῶν γνωρίζομεν ὅτι μετεχειρίζοντο τὴν τέχνην ταύτην. Ἡ Γλυπτικὴ ἐτιμᾶτο βέβαια παρὰ τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ τὴν μετεχειρίζοντο μόνον ὡς καλλωπισμὸν καὶ συνεργὸν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Τοῦτο δὲ φαίνεται πρὸ πάντων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ἐνθα μ' ὅλον τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἦσαν Φοινικεὶς τεχνῖται. — Τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ πλοῦτη τῶν Φοινίκων συνεταῖνον μεγάλως εἰς τὰς τέχνας, ἀλλὰ δὲν διασώζεται οὐδὲν γνήσιον αὐτῶν ἀγαλμα ὡς δεῖγμα τῆς Γλυπτικῆς τῶν. Τὸ αὐτὸ δ' ἀναφέρεται καὶ διὰ τοὺς Πέρσας καὶ Πάρθους, οἵτινες εἶχον προοδεύσει κατὰ τι εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ τῶν ὁποίων τὰ σχήματα, διὰ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν ἦθη, ἔπρεπε νὰ ἦσαν κατασκευασμένα μὲ ἐνδύματα.

Εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλάδιον θέλομεν περιγράψαι τὴν ὁποίαν ἔχαμε πρόοδον ἢ τέχνη αὕτη παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις.